

Stockholms
stad

***”Cannabis, vad är det?
Är det samma sak som
marijuana?”***

**Fokusgruppsunder-
sökning med föräldrar
om cannabis**

[stockholm.se](https://www.stockholm.se)

Fokusgruppsundersökning med föräldrar

Oktober 2013

Dnr: 2.11.4-379/2013

Kontaktperson: Therese Holmkvist

Utgivare: Socialförvaltningen, Stockholm Stad

Konsult:

Anders Holmquist & Fredrik Askhem

Markör Marknad & Kommunikation AB

Förord

Ett stort tack till alla föräldrar som deltagit i fokusgrupperna och där delat med sig av tankar, åsikter och idéer!

Den här rapporten är en viktig pusselbit i det arbete som Stockholms stad gör för att minska cannabis bland unga. Föräldrars roll, engagemang och vilja att prata med sina barn om exempelvis cannabis och annan narkotika är enligt forskning starka skyddsfaktorer, som motverkar risken att ungdomar testat cannabis. Det är därför mycket angeläget att involvera föräldrar i arbetet mot cannabis. När det gäller narkotikaförebyggande arbete är forskningen i vissa andra fall splittrad kring vilka insatser som ger god effekt. Det är därmed inte förvånande att denna rapport innehåller förslag och idéer som inte alltid har stöd i forskningen.

För mer information om forskning och förebyggande arbete besök www.stockholm.se/utveckling. Kontakta gärna utvecklingsenheten för fler hänvisningar och vid frågor.

.....
Fredrik Jurdell

Socialförvaltningen, Stockholms stad

Beställare av rapporten

Innehåll

Förord	3
Undersökningens bakgrund	5
Undersökningens genomförande	6
Målgrupp	6
Metod	6
Rekrytering	7
Om deltagarna	7
Genomförande	8
Disposition	9
Resultat	10
Kunskap om cannabis, Tema 1	10
Attityd och hållning, Tema 2	14
Information, kommunikation och föräldrarollen, Tema 3	23
Summerande slutdiskussion	40
Referenser	45
Bilagor	
Bilaga 1	Samtalsguide
Bilaga 2	Inbjudan

Undersökningens bakgrund

I Stockholmsenkätens senaste undersökningar framkommer att andelen unga som prövat narkotika, i synnerhet cannabis, ligger på en fortsatt hög nivå. I mätningen 2012 svarade nio procent av flickorna och tolv procent av pojkarna i årskurs nio att de testat narkotika. Bland narkotika var cannabis det absolut vanligaste preparatet.¹ Verksamheter som arbetar med unga i missbruk vittnar om samma utveckling. I Stockholms stads budget för år 2013 avsattes därför extra medel i syfte att minska cannabis bland unga. Satsningen innehåller många olika delar, störst prioritet har insatser med syfte att stärka föräldrarollen. I november 2013 sändes en postal kampanj till stadens alla högstadiesföräldrar. Till kampanjen knöts stadsdelsförvaltningslokala arrangemang och insatser. Kampanjen syftade till att öka föräldrars kunskap samt medvetenhet om cannabis, inspirera dem till att tala med sina barn om cannabis och sammantaget stärka föräldrarna som skyddsfaktor. För att kampanjen skulle ge bästa möjliga utfall och ”landa rätt” ville socialförvaltningen att den föregicks av ett fokusgruppsarbete med målgruppen högstadiesföräldrar i Stockholms stad. Socialförvaltningen har tidigare genomfört fokusgrupper med högstadie- och gymnasieungdomar inom samma tema. Intresset för att delta i fokusgrupperna var stort och undersökningen bidrog med underlag i det fortsatta cannabisförebyggande arbetet.

¹ <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Utvecklingsenheten/Prevention/Stockholmsenkaten1/> (2013-10-17)

Undersökningens genomförande

Undersökningen har genomförts i form av nio fokusgrupper, d.v.s. strukturerade gruppintervjuer kring ett givet ämne.

Målgrupp

Målgruppen för denna undersökning har varit föräldrar till barn i högstadieålder, boende i Stockholms stad.

Metod

Fokusgruppsintervjuer karakteriseras av att

fokusgruppsdeltagarna för ett samtal kring ett givet ämne.

Intervjuaren observerar och styr samtalet, för att deltagarna inte ska avlägsna sig från det givna ämnet (Trost 2010). Styrkan med fokusgruppsintervjuer är att deltagarna interagerar med varandra och diskussionen kan fördjupas genom deltagarnas åsikter.

Intervjuaren har också möjlighet att förklara frågorna och ämnet som diskuteras samt ställa relevanta följdfrågor. Vidare är en styrka att fokusgruppsintervjuerna tillåter deltagarna att reagera på varandras svar. De kan föra fram åsikter som inte skulle komma fram i en intervjusituation med en intervjuare och en respondent (Stewart, Shamdasani, Rook 2007).

Önskvärt vid fokusgruppsintervjuer är sex till tolv deltagare vid varje fokusgruppsstillfälle. Antal tillfällen styrs av hur komplext ämnet som ska diskuteras är samt hur heterogen diskussionsgruppen är. En riktning är att genomföra minst tre fokusgruppsstillfällen för att kunna urskilja mönster (Stewart, Shamdasani, Rook 2007).

Rekrytering

För att säkerställa ett urval med god spridning utifrån socioekonomi, geografi, boendeform, kön och utländsk bakgrund² drogs ett urval på 1800 personer från SPAR (Statens personadressregister). Urvalet bestod av 600 personer med hemadress i västerort, 600 i söderort och 600 i innerstaden. Från detta urval slumpades sedan personer fram som kontaktades av Markörs intervjuarkår, via telefon, för att bjudas in till att delta i en fokusgruppsintervju. Rekryteringen av deltagare till fokusgrupperna pågick tills alla nio fokusgrupper var fyllda utifrån kvoterna västerort, söderort och innerstad. Detta för att säkerställa en jämn fördelning av deltagare från olika delar av Stockholm. Till varje tillfälle rekryterades 9 – 11 deltagare. Målsättningen var 6 – 8 deltagare per fokusgrupp, men på grund av risken för bortfall gjordes en överrekrytering.

Om deltagarna

I den genomförda undersökningen har allt mellan tre till sju personer deltagit i de nio fokusgrupperna. Det har uppfattats som tillräckligt eftersom åsikterna och svaren från deltagarna varit samstämmiga vid samtliga fokusgruppsstillfällen.

87 personer tackade ja till att delta vid rekryteringsarbetet, av dessa var 74 personer kvinnor och 13 män. Vid fokusgruppsstillfällena deltog 41 personer och av dessa var 34 personer kvinnor och sju män.

Det har varit en jämn fördelning i fokusgrupperna mellan de tre stadsområdena innerstad, söderort och västerort.

Deltagarna i fokusgrupperna har tillhört följande stadsdelsförvaltningar:

² För definition av person med utländsk bakgrund se:

<http://www.regeringen.se/content/1/c4/18/78/6e54e14b.pdf> (2013)

Stadsdelsförvaltning	Antal
Bromma SDF	8
Kungsholmen SDF	6
Hägersten- Liljeholmen SDF	5
Hässelby- Vällingby SDF	5
Södermalm SDF	4
Enskede- Årsta- Vantör SDF	3
Norrmalm SDF	3
Skarpnäck SDF	2
Spånga- Tensta SDF	2
Farsta SDF	1
Älvsjö SDF	1
Östermalm	1

Utgångspunkten vid rekryteringen var, förutom geografi, att även få en jämn fördelning utifrån socioekonomi, boendeform, kön och utländsk bakgrund. Tyvärr visade det sig att många män och personer med utländsk bakgrund valde att tacka nej till att delta, alternativt uteblev vid fokusgruppsstillfället. På grund av den tidsram som fanns för undersökningen har det inte funnits möjlighet att få en jämn fördelning utifrån socioekonomi, boendeform, kön och utländsk bakgrund.

En kvinna med svensk bakgrund och som arbetar inom tjänstesektorn har varit den typiska deltagaren i fokusgrupperna.

Genomförande

Fokusgruppsintervjuerna har genomförts under september 2013. Inför genomförandet av intervjuerna utformades en samtalsguide i samråd med socialförvaltningen. Guiden har använts vid varje fokusgrupp som en hjälp för diskussionerna. Varje fokusgrupp har tagit en och en halv till två timmar i anspråk. Som tack för deltagandet delades presentcheckar ut (300 kronor/person). Två samtalsledare från Markör har deltagit vid gruppdiskussionerna; en har lett samtalet medan den andre dokumenterat.

Disposition

Resultaten från de nio fokusgrupperna presenteras utifrån tre teman, i enlighet med samtalsguidens uppställning (se bilaga 1):

- Kunskap om cannabis
- Attityd och hållning
- Information, kommunikation och föräldrarollen

Varje tema inleds med de argument och synpunkter som flest deltagare nämnde i diskussionerna. Sedan följer mindre frekventa argument och synpunkter i fallande ordning, utifrån hur många deltagare som lyft ämnet i diskussionerna. I texten lyfts även deltagarnas svar fram genom exemplifierande citat. De citat som redovisas har till viss del justerats för att vara läsbara och bibehålla anonymiteten.

Resultat

Följande del beskriver resultaten från de nio fokusgrupperna.

Citat redovisas i kursiv stil.

Kunskap om cannabis, Tema 1

Fokusgrupperna inleddes med att deltagarna fick presentera sig och därefter fick de enskilt skriva ned sina första tankar utifrån ett par frågeställningar. Dessa tankar fick de sedan presentera för övriga deltagare. Första frågeställningen rörde vad de tänkte på när de hör ordet cannabis. Många skrev att de inte riktigt vet vad cannabis är eller vad det innebär att nyttja cannabis. Diskussionen bestod därmed mer av frågor och funderingar än av ställningstaganden.

- *Cannabis vad är det? Är det samma sak som marijuana?*

Flera föräldrar uttryckte sig i termer av knark, droger, narkotika, hasch, marijuana och att cannabis i sammanhanget kanske är en inkörsport till tyngre droger. De funderade även på hur cannabisanvändare beter sig, blir de slöa, flummiga, trötta, avtrubbade och ”dumma i huvudet”? Några undrade om det är dyrt eller billigt med cannabis? Ytterligare funderingar gällde huruvida cannabisanvändare kan få psykoser av sitt missbruk.

Andra tankar deltagarna fick när de hörde ordet cannabis var att drogen är vanlig i USA, amerikanisering i samhället, att cannabis var vanligt på 70-talet och att cannabis är kriminellt. Några reflekterade över att cannabis tycks vara lättillgängligt och att det är lätt att smyga med som användare. Några andra berättade att de upplever att ungdomar röker cannabis istället för att dricka alkohol i större utsträckning nu för tiden.

Andra associationer som enskilda deltagare nämnde var:

- Jamaica-färger.
- Legaliseringsvåg och diskussioner om legalisering i många länder.
- Semesterdrog.
- Nya mellanölet.
- Festival/Roskilde.
- Skolk.
- Gängbildning.
- Obehagligt.
- Växten och hampabladen.
- Beroendeframkallande.
- Fnitter.
- Farligt.
- Förvånad att det är accepterat.
- Musik och film.
- Köpenhamn.
- Haschkaka.

Den andra frågeställningen som föräldrarna enskilt fick fundera på berörde det faktum att det framkommit i undersökningar att cannabisanvändning bland högstadieelever i Stockholm ligger på en fortsatt hög nivå. På den frågeställningen svarade flera av deltagarna att de ser en attitydförändring hos unga idag. De menade att det fanns en annan attityd under deras uppväxt. Då var cannabis något som ”knarkarna och flummarna” sysslade med. Alla visste vilka dessa individer var och alla förstod att det inte skulle gå bra för dem. Därför undvek många att umgås med dem.

Enligt deltagarna i undersökningen verkar ungdomar, till skillnad från föräldrarna, i flera aspekter tro att alkohol är värre än

cannabis. Föräldrarna beskriver hur ungdomar uppfattar cannabis som naturligt, då det kommer från en växt. Dessutom tror ungdomar, enligt föräldrarna, att cannabisanvändarna slipper bakfyllan dagen efter. Därtill verkar attityden bland unga vara att knarka gör man först när man stoppar en spruta i armen. Föräldrarna uttryckte att det är *oroande, läskigt och obehagligt* att andelen som testat cannabis i högstadiet ligger på en fortsatt hög nivå. För många av dessa föräldrar var det otänkbart att en hög andel tonåringar i högstadiet testat cannabis. De konstaterade också att de som föräldrar är för naiva och saknar insikt om cannabisanvändning, eftersom de varken vet hur utbrett det är, hur de ska upptäcka om deras barn eller kompisar nyttjar drogen eller ens hur de ska prata med tonåringarna om cannabis.

Flera funderade på om det är gruppsyck eller bekräftelsebehov som ligger bakom det faktum att vissa tonåringar i högstadiet väljer att testa cannabis. En annan orsak till att unga väljer att testa cannabis kan, enligt deltagarna, vara sökandet efter ”kickar” och att cannabis säkerligen är lätt att ta till när de inte får kickar från annat håll såsom från idrott, kultur eller andra fritidsintressen. Flera ansåg att någon borde göra något åt rökningen bland tonåringar eftersom de tror att om ungdomar inte röker cigaretter så kommer de inte röka cannabis heller. Andra invände mot det och påpekade att cigarettrökning och cannabisanvändning inte har med varandra att göra.

- *Jag vet att min dotters kompisar feströker cannabis istället för att dricka alkohol. De skulle aldrig röka en vanlig cigarett för det gör att de inte skulle kunna prestera lika bra i gymnastiken. Dessutom tycker de att alkohol gör dem tjocka.*

Enstaka föräldrar tog även upp under diskussionerna att de upplevde att det saknas skrämselfpropaganda kring alkohol, tobak och narkotika numer. När de var unga förekom skrämselfpropaganda, vilket påverkade deras hållning. Det påtalades även att det borde vara högre straff för langare, då cannabis verkar vara lättillgängligt.

Ett fåtal funderade även på varför tonåringar testar cannabis, hur man kan få tonåringar att undvika att testa cannabis och om det enbart är ungdomar som kommer från svåra familjeförhållanden som testar cannabis eller är användningen utspridd?

Kunskap om hur kroppen påverkas av cannabis

Flertalet föräldrar upplever att de är dåligt insatta i vad cannabisanvändning innebär och hur det påverkar kroppen. Några berättade att de under en tid bott utomlands, i USA och i Australien och där hade de stött på drogerna i stor utsträckning. De vet därför hur det luktar och hur det ser ut samt hur personer betar sig när de är påverkade. Ett par av deltagarna talade om att de själva testat cannabis under sin uppväxt och vet hur de själva reagerade.

Flera av föräldrarna, speciellt de som växt upp i en storstad, berättade att de stött på cannabis under sin uppväxt. De berättade att alla i bostadsområdet hade kännedom om vilka som var knarkare och flummare, som höll på med cannabis.

- *Där jag är uppvuxen i söderort visste alla om vilka som rökte cannabis. Det var en subkultur.*

Andra tankar som framkom var att hjärnan skadas av cannabis. Några påtalade att substanserna finns kvar länge i kroppen, upp till flera veckor. De menade även att en påverkad person blir loj och "laid back" samt sötsugen.

- *Jag tror inte att man känner till så mycket om inte någon i ens närhet har brukat cannabis. Cannabis för mig är något från hippie-eran. Det hör hemma på 70-talet, inte 2010-talet.*

Kunskap om riskerna med cannabis

Föräldrarna fick även skatta sin kunskap och sin medvetenhet om riskerna som följer med cannabisanvändning. Även här påtalade deltagarna att de har dålig eller ingen kunskap om riskerna.

Många nämnde att hjärnan påverkas och att de tror att det är mycket farligt att nyttja cannabis. De kunde dock inte precisera vad det är som är farligt med att använda cannabis. Några av föräldrarna sa att cannabisanvändare blir loja, korkade, tröga och ”dumma i huvudet” av att använda cannabis. Andra nämnde att minnet blir sämre samt att cannabismissbrukare kan bli deprimerade och få panikattacker. En av dem som varit bosatt i USA berättade att personer som röker cannabis blir som alkoholpåverkade. De pratar mycket, gör stora gester samt kan bli personlighetsförändrade.

- *Man kan känna till hur många risker som helst som förälder. Unga tror ändå att de är odödliga och att riskerna inte drabbar dem.*

Attityd och hållning, Tema 2

Efter kunskaps- och risktemat fick föräldrarna resonera om attityd och hållning kring alkohol, narkotika och tobak. Både vilken hållning de själva har till alkohol, tobak, narkotika samt vilken hållning de har när det gäller deras tonåringar och alkohol, tobak samt narkotika.

Hållning till alkohol, narkotika, och tobak

Samtliga svarade att de anser att narkotika av olika slag är avskryvärt. De tyckte också att det ska vara illegalt att sälja, köpa, inneha samt använda narkotika.

I diskussionerna om tobak berättade några föräldrar att de röker cigaretter men att de försöker eller har försökt sluta. De påtalade att de inte tycker att cigarettrökning är bra samt att de ofta får detta påpekat av sina tonåringar hemma.

När diskussionen sedan rörde alkohol blev det svårare att diskutera för föräldrarna i fokusgrupperna. Så gott som alla sa att de själva dricker alkohol för att de tycker att det är gott och avslappnande. I flera fokusgrupper blev det diskussioner om hur mycket som är lämpligt att dricka när barn är närvarande. Föräldrarna ansåg att det är okej att dricka ett par glas vin eller öl till maten på fredags- och lördagskvällarna, men att det inte är okej att dricka mer eller på andra dagar. Dessutom tyckte några att det aldrig är lämpligt att vara berusad när barn under 18 år är närvarande och andra tyckte att man helt ska avstå från att dricka alkohol när barn under 18 år är närvarande.

- *Jag är helt anti till att man dricker när barn är med. Man markerar för sina barn hur det ska vara. Det är också lätt att barnen blir skrämda av föräldrarnas beteende.*

En deltagare ansåg dock att det är ok att dricka fyra till fem öl, samt en snaps, inför barnen vid speciella högtider. Det beskrevs som en bra illustration över en god relation till alkohol.

- *Kan jag dricka fyra öl och en snaps? Ingen mår dåligt av det, om jag vet att jag klarar av det. Kan jag göra det och visa att jag har en bra relation till alkohol så kommer även mina*

barn få en god relation till alkohol när de blir 18 år.

I några av fokusgrupperna nämndes att attityden till alkohol har förändrats i Sverige de senaste åren. De menade att attityden till alkohol är mer öppen numer och att det är okej att dricka vin alla dagar i veckan. Någon ansåg att det är bag-in-box-drickandet som uppmuntrar detta eftersom det är enklare att ta ett glas vin från en öppnad bag-in-box än att behöva öppna en ny flaska. Ett par föräldrar nämnde också att det är svårt att vara nykterist i Sverige, att till exempel vara nykter på fest uppmärksammas.

- *Attityden till alkoholen har förändrats. Jag har sett barnkalas där de vuxna får dricka medan barnen dricker saft. Det var ju otänkbart förr. Dessutom har jag på ett dagis sett att barnen lekte med en tom bag-in-box. Det är ju skrämmande.*

Diskussionen gick vidare och föräldrarna fick resonera kring sin hållning när det gäller sina tonåringar och alkohol, tobak och narkotika. Då berättade så gott som samtliga att det är nolltolerans från deras sida fram tills barnen fyller 18 år, eller i vissa fall 20 år. De får inte dricka alkohol hemmavid. När det gäller narkotika, berättade deltagarna, att det är total nolltolerans.

Det togs även upp i några av fokusgruppsintervjuerna att föräldrarna hört eller läst att det inte är bra att låta sina barn smaka alkohol hemma för att avdramatisera alkoholen, utan att det snarare leder till att barnen dricker mer.

- *Det bjöds mycket på vin hemma från det att jag var 15 år, men jag och mitt ex är stenhårda. Ingen alkohol får bjudas innan min 13-åring har fyllt 18.*

- *Jag har även varit hård när det gäller mina äldre barn när de varit mellan 18 och 20 år och de haft middagar med kompisar hemma. Då har de frågat om de inte kan få en flaska vin, men jag har sagt att vi inte har något utskänkningstillstånd och att de får köpa sitt eget vin när de fyllt 20 år.*

Några hänvisade även till att det även är illegalt att röka och dricka alkohol innan man är 18 år och de använder det som argument när de förklarar sin hållning för sina tonåringar. Någon berättade att de har låtit sin tonåring smaka champagne vid speciella tillfällen, men att de är noga med att poängtera att tonåringen inte får dricka i övrigt förrän hon fyller 18 år.

Vissa av föräldrarna, med idrottande tonåringar, berättade att idrotten inneburit att de inte behöver vara lika oroliga för att deras tonåringar ska testa alkohol, tobak eller narkotika eftersom de tror att deras tonåring då vet att det försämrar deras idrottsliga prestationer.

I fokusgrupperna kom det även fram att några visste att deras tonåring hade druckit alkohol eller rökt tobak, vilket fick följden att de blev arga på sina barn och försökt att prata med dem om det. En av deltagarna berättade att hennes tonåring dricker alkohol med jämna mellanrum och att det inte fungerar att prata med honom. Hon berättade vidare att hon brukar ta med tonåringen till Maria ungdom när han kommer hem onykter för att få hjälp.

Ett problem som nämndes i fokusgrupperna är att om föräldrar saknar erfarenhet av cannabis är det svårt att ha en tydlig hållning mot cannabis. Alkohol och tobak känner föräldrarna till, men

narkotika generellt och cannabis specifikt har de svårt att relatera till, utöver att det är illegalt och farligt.

Cannabisanvändning bland tonåringar, i förhållande till alkohol, tobak och annan narkotika

Föräldrarna uppmanades att resonera kring hur de ser på cannabisanvändning bland tonåringar i förhållande till alkohol, tobak och annan narkotika. Det framkom i dessa resonemang att de tycker att det är oacceptabelt att tonåringar testat cannabis. En följd av att testa cannabis är att det kan leda till att tonåringar senare även testat tyngre droger. Dessutom menade de att det är skadligare för tonåringen att testa cannabis i förhållande till alkohol av den orsaken att cannabis "förstör" hjärnan mer och stannar längre tid i kroppen.

- *Alkohol gör mer skada sett till brott, men ser vi på vad som händer i kroppen är det en helt annan sak med cannabis.*

Eftersom cannabis är en illegal drog kan det, enligt vissa deltagare, innebära stora problem för tonåringarna om de ertappas med det. En annan problematik som lyftes är svårigheten att relatera till en person som är hög på cannabis i förhållande till en person som är full.

- *Jag vet hur jag ska hantera min tonåring om hon kommer hem och är full för att hon har druckit cider, men hur hanterar man en person som är hög?*

Ett par föräldrar påtalade att det som skrämmer dem mest just nu är de så kallade nätdrogerna, något som de hör och läser mycket om. Droger som tonåringarna beställer på nätet och som ännu inte är narkotikaklassade, men som ger samma farliga effekter som annan narkotika. Det är droger som är lättillgängliga och lagliga

så länge de inte är narkotikaklassade. Då kan tonåringar använda dem utan att råka ut för rättsliga repressalier, påpekades av en deltagare. Att de är inte är illegala kan bidra till att fler tonåringar vågar prova.

I några fokusgrupper diskuterades vilket fokus samhället ska ha när det gäller att få bukt på ungdomars nyttjande av alkohol, tobak och cannabis. Några ansåg att störst fokus bör vara på att minska andelen ungdomar som dricker alkohol. De menade att alkohol är vanligare bland tonåringar än cannabis, och att det förmodligen är mer lättillgängligt. Alkohol utsätts ungdomar även för i tidig ålder vilket innebär att alkoholdebuten sjunker ner i åldrarna.

- *Min dotter tyckte det var jobbigt när polisen ringde om ett köp hos vodkabilen, och jag diskuterade det med henne. Men det skulle inte vara någonting i jämförelse med om polisen ringde om ett cannabisköp. Då skulle jag gå i taket.*

En förälder tyckte att det största problemet är rökning. Alkohol och cannabis måste du ha rätt kontakter för att få tag på, men för att röka räcker det med att gå till ”rätt” affär för att få köpa. Dessutom var denna förälder övertygad om att det är fler ungdomar som röker än både dricker alkohol och använder narkotika.

Samtal med tonåringar om alkohol, narkotika, och tobak

I fokusgrupperna diskuterades även hur föräldrar pratar med sina tonåringar om alkohol, tobak, narkotika och specifikt om cannabis. Diskussionerna kom att handla om de svårigheter som finns i samtalen med ungdomarna.

Föräldrar till de yngsta (tonåringar i 13-14 års ålder) har ännu inte i någon större utsträckning diskuterat alkohol, narkotika och tobak med sina barn. De motiverade det med att barnen ännu är för unga för dessa samtal. I ett par fall har samtalsämnet kommit upp i samband med att barnet frågat om tobak eller alkohol, de har då berättat om vad det innebär att röka eller att vara berusad. Ett par av deltagarna har talat med sina barn om alkohol och narkotika när de tillsammans sett någon påverkad person på stan eller i tunnelbanan.

- *Vi såg en person som var berusad i tunnelbanan och då sa jag till mina barn; ”Så blir man om man dricker. Det verkar inte speciellt smart, eller hur?*

- *Vi såg en person som tagit en överdos härom veckan. Då pratade jag med mina barn om narkotika. Att det är olagligt, farligt och att man kan dö om man knarkar.*

Föräldrar med barn över 14-15 år berättade att de börjat prata med tonåringarna om framförallt tobak och alkohol. De upplevde inte att det varit svårt att prata med sina barn om dessa ämnen. Samtidigt sa flera att det hjälper om tonåringarna tidigare diskuterat ämnet i skolan. Då kan de bygga vidare på den diskussionen och berätta om sina egna upplevelser och erfarenheter.

- *Det är viktigt att dessa ämnen tas upp i skolan för då kommer barnen hem och frågar.*

Ett alternativ till att det tagits upp i skolan är att föräldrar och tonåringar sett en film eller ett TV-program tillsammans och på så sätt kunnat inleda ett samtal om tobak, alkohol och även narkotika.

Det svåraste, enligt föräldrarna, är att inte uppfattas som tjatig eller för förmanande. De uttryckte en rädsla för att ungdomar då inte lyssnar. Dessutom tror många ungdomar att de är osårbara. Flera berättade att istället för att tjata och vara förmanande i sina samtal har de gett sina tonåringar en ”morot” om de låter bli att röka och dricka alkohol innan de är 18 år.

- *Jag har sagt till mina barn att om de låter bli att röka eller dricka alkohol så kommer de få körkortet betalt.*

Andra föräldrar tipsade om att det är viktigt att berätta tydligt att det är nolltolerans som gäller när tonåringarna går ut med sina vänner. Samtidigt menade de att det också är viktigt att tonåringarna känner att de kan ringa hem om något händer dem eller någon kompis, oavsett vad som hänt. De har klargjort för sina barn att de självklart blir besvikna om tonåringen skulle dricka, men att de skulle bli än mer besvikna om de då inte ringde för att t ex få skjuts hem.

En tydlig skillnad mellan deltagarna var att vissa föräldrar berättade att de har en bra relation med sina tonåringar och att de egentligen inte har några problem att prata med sina tonåringar. Andra berättade däremot att de har svårt att prata med sina tonåringar och att det svåra är att veta om de överhuvudtaget lyssnar. Diskussionerna i fokusgrupperna har då rört att det gäller att hitta rätt tillfällen för att få tid med sina tonåringar och kunna prata om allvarliga ämnen. Någon nämnde att hon, som ensamstående mamma, planerar in egentid med sina båda barn för att de ska kunna göra saker ihop och få chansen att prata med varandra. En annan berättade om en väninna som går på träningspass med sin dotter och att de i bastun efter träningspasset och i bilen hem pratar om allt. Andra nämnde att de har vissa

kvällar och tider i veckan då ingen i deras familj får planera något annat. Då ska hela familjen äta middag tillsammans och få tid att prata.

Det framkom också i fokusgrupperna att föräldrar som har tonåringar som idrottar inte känner någon press att diskutera alkohol, narkotika och tobak med sina tonåringar. Dessa föräldrar menade att idrottande ungdomar inte vill förstöra sina idrottsliga prestationer med att röka, dricka alkohol eller prova droger.

Samtal med tonåringar om cannabis

Generellt visar undersökningen att föräldrarna inte har pratat med sina tonåringar om cannabis, dels har de trott att tonåringar i högstadiet är för unga för att utsättas för cannabis, dels har föräldrarna själva inte kunskap om drogen. Okunskapen gör det svårt att argumentera mot sina tonåringar, eftersom de säkerligen har mer kunskaper. De som berättade att de samtalat med sina tonåringar om cannabis hade i samtalen påtalat att narkotika skadar kroppen och hjärnan och att man inte ska prova. Några berättade att de frågat sina tonåringar om deras syn på cannabis inför föräldrarnas deltagande i undersökningen.

- *Jag frågade min son om cannabis efter att jag blev inbjuden till att delta i den här fokusgruppen. Han sa att cannabis är ju knark. Det tyckte jag ändå var ganska skönt.*

I några av fokusgrupperna återfanns föräldrar vars tonåringar känner personer som testat cannabis och det har lett till att de har diskuterat det med sin tonåring. Även dessa föräldrar upplevde att detta samtal var svårt eftersom kunskapen saknas och att de bara kan hänvisa till att det är olagligt, farligt för kropp och hjärna samt att det kan bli stora konsekvenserna av ett användande för tonåringen.

En förälder berättade att hon har en son som använt cannabis. Den mamman sa att hon har tagit med sonen till Maria ungdom ett flertal gånger. Hon rekommenderade övriga föräldrar i gruppen att kontakta Maria ungdom så fort de misstänker något eller har frågor om cannabis.

Information, kommunikation och föräldrarollen, Tema 3

Slutligen fick föräldrarna fundera på vilka behov de har angående information om cannabis.

Sökt information om cannabis

Det framgår tydligt att föräldrarna i låg utsträckning sökt information om cannabis.

Några berättade att de sökt efter information om cannabis på Internet. Vissa sökte information i samband med att de fått inbjudan till att delta i denna fokusgrupp. De ville få lite insikt i vad cannabis är och vad det innebär att nyttja cannabis.

Ett par deltagare har fått information genom tonåringens skola utifrån att det uppdagats att det cirkulerar cannabis i eller i närheten av skolan.

En förälder berättade att hon blivit inbjuden till att delta i ett seminarium för tonårsföräldrar som anordnades av stadsdelsförvaltningen. Seminariet handlade mest om alkohol men var uppskattat.

Andra informationskanaler som nämndes under fokusgrupperna var:

- En fältassistent som var på ett möte anordnat av skolan.
- Genom broschyrer i t ex väntrum.
- Genom jobbet, eftersom föräldern arbetade med ungdomar.
- Genom en bok som skickades hem, förmodligen *Tonårsparlören*³.
- Genom ett avsnitt av ”Vetenskapens värld” på TV.

Kanaler för cannabisinformation

En fråga som diskuterades i fokusgrupperna var genom vilka kanaler som socialförvaltningen bäst når tonårsföräldrar med information. I samtliga fokusgrupper har förslaget att skicka ut någon form av mindre bok eller större broschyr via posten fått stort bifall. Enstaka deltagare har emotsatt sig förslaget med argumentet att det som kommer i brevlådan ofta hamnar direkt i pappersåtervinningen. Föräldrarna har då resonerat vidare och kommit fram till att boken eller broschyren bör ”sticka ut” tillräckligt för att inte misstas för reklam. Den ska gärna vara adresserad till föräldrarna och ha en tydlig avsändare som gör att man kommer öppna boken eller broschyren. Det är också viktigt att boken eller broschyren är lätt att ta till sig. Det får inte vara en krånglig bok med mycket text. Istället bör det vara en bok, eller broschyr, med en positiv ton som innehåller många lättillgängliga exempel. Alla föräldrar orkar eller hinner inte läsa en bok full med text, men innehåller boken bilder och lättillgängliga exempel så kan föräldern läsa en stund då och då.

- *Det ska inte vara något tungt och dystert. Det är bättre med något lätt och positivt annars kommer man aldrig orka läsa boken. När min dotter fyllde 13 år har jag för mig att vi fick en inbjudan till ett möte om bland annat*

³ *Tonårsparlören 2013*, IQ-initiativet AB, Stockholm

ungdomar och alkohol. Det som stod överst på den inbjudan var "Grattis du har en tonåring", det gillade jag.

Ytterligare en viktig del är att det ska vara lättillgängligt både för föräldern och för tonåringen. Det bästa är om boken eller broschyren är utformad för att både föräldern och tonåringen ska kunna läsa den i omgångar, samt kunna diskutera tillsammans. Deltagarna nämnde *Tonårsparlören*, som de fått hemskickad. Den berör ungdomar och alkohol, och är ett bra exempel på denna typ av utskick.

Vidare, funderade deltagarna på hur socialförvaltningen ska nå de föräldrar som skickar pappersutskick direkt i pappersåtervinningen. En lösning som framkom är att informationsmaterialet ska komma via skolan. Antingen att eleverna får ta med sig materialet hem eller att föräldrarna ska få komma till skolan och hämta sitt exemplar. Det skulle vara i samband med föräldramöten, annan aktivitet i skolan eller när som helst under skoltid. På det viset har skolorna även möjlighet att se vilka föräldrar som hämtar ut sitt informationsmaterial och vilka som inte gjort det. De föräldrar som inte hämtat sitt material kan skolan ringa för att påminna eller skicka påminnelser till. Dessutom skapas ett samtal mellan föräldrar och skola om informationen distribueras på detta vis. Ytterligare vinster med denna distributionskanal, enligt deltagarna, är att lärare kan informera de föräldrar som har svårt att ta till sig skriftligt material, muntligt istället. Samtidigt kan ämnet tas upp med eleverna i skolan. De ansåg också att skolwebben skulle kunna nyttjas för att distribuera materialet. Det är även möjligt att via den kanalen veta vilka som loggar in och tittar på materialet.

Ett annat förslag som nämndes i några av fokusgrupperna var möjligheten att kunna få informationen via föräldramöten, föreläsningar eller kurser. Då bör det vara riktad information från närpolisen, fältassistenter, kyrkan, nattvandrare och/eller skolan som ger sin syn på ungdomar och cannabis. Ett problem kan dock vara att få föräldrar att närvara vid t ex föräldramöten. En förälder menade att deltagarantalet kan öka om man får något för att närvara på mötet, t ex ett presentkort.

Andra kanaler som diskuterades sågs mer som kompletterande kanaler till att få informationsmaterial via posten eller via skolan. Kompletterande kanaler som nämndes var t ex media, såsom dagstidningar, gratistidningar eller TV-reklam. Systembolagets och IQs informationsfilmer om skadeverkningar av alkohol nämndes som mycket bra, fyndiga och med lättillgängliga budskap. Någon ansåg att UR eller TV-programmet *Anslagstavlan* är bra distributionskanaler för information, men flera föräldrar opponerade sig och trodde inte att det är kanaler där den breda massan nås. Ytterligare förslag på distributionskanaler var en av socialförvaltningen skapad hemsida eller Youtube-sida med filmklipp som föräldrar och tonåringar kan titta på tillsammans.

Ytterligare en kompletterande distributionskanal är att använda busskurer och fasadreklam. Dessa kanaler uppmärksammas både av föräldrar och av tonåringar, vilket innebär att båda grupperna kommer bli medvetna om informationen.

I olika fokusgrupper har det föreslagits att informationen även bör gå från person till person. Lämpliga distributionskanaler som då har föreslagits är att ett call-center ska ringa föräldrar, att föräldrar får ringa varandra eller att tonåringar får i läxa att utbilda

föräldrarna om cannabis. Få deltagare ansåg att dessa förslag var bra.

I en fokusgrupp diskuterades en idé om att få ut information via en webbkurs. Då ska helst kursen vara riktad både till förälder och till tonåring samt att de tillsammans ska klicka sig igenom kursen. Dessutom föreslog deltagarna i denna fokusgrupp att kursen bör avslutas med en enkät som både förälder och tonåring besvarar tillsammans.

- *Det skulle kunna vara en obligatorisk webbkurs.*
- *Ja, webbkursen skulle kunna innehålla både skriven information och videoklipp. Efteråt får både föräldrar och barn besvara hur de upplevde det de läst och sett.*

Andra kompletterande kanaler som också kom upp i olika fokusgrupper var:

- Information tillgänglig via stadsdelsnämndens hemsida.
- Facebookgrupp ”Ungdomar mot narkotika”.
- Idrottsrörelserna kan tillhandahålla informationen.
- Obligatoriska läkarbesök för alla tonåringar tillsammans med sina föräldrar där de får information tillsammans.

Det viktigaste föräldrarna kom fram till var att informationsmaterialet måste vara lättillgängligt. Det ska helst komma i brevlådan eller finnas tillgängligt via skolan och gärna nå föräldrarna via kompletterande kanaler.

Förutom information riktad till föräldrarna påtalas att det även behöver gå ut information till tonåringarna, då förslagsvis genom skolan. Det skapar möjligheter för diskussion mellan tonåringen och föräldern. Om tonåringar hör något i skolan kommer många

att fråga om det hemma, vilket leder till att föräldern kan inleda samtal med tonåringen om cannabis.

Vilken information som bör gå till tonåringarna har också diskuterats i fokusgrupperna. En sak som föräldrarna tog upp var att det gärna får vara information som skrämmer tonåringarna. Flera hänvisade till skräckpropagandan mot alkohol, tobak och narkotika som de själva fick när de var yngre.

- *Jag minns bilder där man fick se lungor från en rökare och en icke-rökare. Efter det ville man absolut inte röka något mer.*

Ett bra sätt att sprida kunskap kan enligt vissa vara att bjuda in före detta missbrukare eller förebilder till skolorna som berättar om sina, helst hemska, erfarenheter av att använda cannabis. Det är viktigt att det är någon som ungdomarna kan relatera till för att de ska ta till sig budskapet.

- *Jag frågade min dotter om just detta och föreslog att artisten Petter skulle kunna komma till skolan och prata. Min dotter bara tittade på mig och sa "Petter? Han är ju skitgammal".*

Andra förslag som kom upp, som passade för tonåringar, var att fältassistenter kommer och håller i information. De kan berätta om vad de upplever när de är ute och ge tonåringarna tips och förslag på hur de ska agera om de blir erbjudna alkohol eller narkotika.

- *Gå ut på bred front med informationen. Direktreklam till föräldrarna, men även att det sprids till barnen. Vi föräldrar är ju ofta mossiga och tjarar för det mesta. Det är lättare att diskutera med barnen om de fått*

informationen i skolan och sedan kommer till mig för en diskussion.

Vad är meningsfull information?

Föräldrarna har haft många förslag på vad informationen ska innehålla för att upplevas meningsfull. Det var tydligt att de som deltog i fokusgrupperna var ivriga att få mer information om cannabis. I samtliga fokusgrupper har deltagarna sagt att de saknar relevant kunskap om cannabis och hur de ska agera om de skulle ställas inför faktumet att deras tonåring, eller dennes kompis, skulle använda cannabis.

Den information som föräldrarna påtalat som meningsfull är liknande i samtliga fokusgrupper och kan kategoriseras efter rubrikerna;

- Fakta om cannabis som drog.
- Fakta om tonåringar och cannabis.
- Tecken på användning.
- Hur agera?
- Tips på goda argument till föräldrar.
- Tips till tonåringar.

Fakta om cannabis som drog

Föräldrarna efterfrågar basal fakta om vad cannabis är. De har sett hampa-plantorna och vet hur de ser ut, men få har kunskap om hur hasch eller marijuana ser ut när det används som drog. Dessutom framkom att många inte vet på vilket eller vilka sätt som drogerna används, d.v.s. om cannabis röks, intas oralt eller injiceras.

Föräldrarna berättade även att de upplever att de behöver veta hur kroppen påverkas vid användandet av cannabis, både under själva

ruset och på längre sikt. De behöver den absolut mest grundläggande kunskapen om vad som sker i hjärnan och hur kroppen påverkas. Dessutom vill de få till sig vilka risker ett cannabisanvändande medför, både på kort- och lång sikt. Riskbeskrivningen måste vara mycket tydlig och får inte vara fackmannamässigt skriven. Det måste vara enkelt för alla att förstå och kunna ta till sig vilka risker som finns. Dessutom nämnde några att informationen om risker gärna får sättas i förhållande till alkohol, eftersom de upplever att de har större kunskap om det.

De lyfte även behovet av information om varför personer använder cannabis, vilka är effekterna som användaren vill få? Hur mår man och hur blir man när man använder cannabis, d.v.s. hur märks det att en person har använt cannabis? Hur mår man efteråt, får man en bakfylla, ångest eller blir det en annan effekt när drogen går ur kroppen?

Fakta om tonåringar och cannabis

I samtliga fokusgrupper framkom att deltagarna vill få till sig information om hur tonåringar ser på cannabis och hur de kan få tag i drogerna. Var säljs cannabis och hur går tonåringarna oftast tillväga för att komma i kontakt med personer som säljer hasch eller marijuana? Dessutom önskar de veta hur ett köp går till. De vet att det är olagligt och därför har de en tro om att försäljningen av dessa droger måste ske dolt. Uppfattningen som föräldrar har kring hur ett köp går till har de bildat sig genom att se TV-program eller filmer.

Andra frågor som deltagarna vill få fakta om var:

- Hur lättillgängliga drogerna är?
- Hur mycket kostar drogerna?

- Vem är det som säljer drogerna? Både vilken typ av person som langar till tonåringen samt vem/vilka som förser langaren med drogerna.
- Varför säljs hasch och marijuana just till tonåringar?
- Är hasch och marijuana dyrt i förhållande till alkohol?

Några föräldrar trodde sig veta att cannabis i olika former är lättillgängligt och därför billigare än alkohol, medan andra trodde att cannabis är dyrare eftersom det är olagligt.

I ett flertal fokusgrupper finns uppfattningen att om tonåringarna inte röker cigaretter så kommer de aldrig röka hasch eller marijuana. Argumentet var att en person som inte kan tänka sig att dra ner cigarettök i lungorna kommer inte heller dra ner cannabisrök. I ett par fokusgrupper har det funnits deltagare som opponerat sig mot argumentet. De menade att det finns tonåringar som röker cannabis och som absolut inte skulle röka tobak.

I några fokusgrupper nämndes det även att föräldrarna trodde att cannabis var något som tonåringar sysslade med på 70-talet, då de var unga, och att hasch var en så gott som utdöd drog. Därför känner de att det även vore intressant att få information om trenderna runt cannabis. Hur har cannabisanvändandet bland ungdomar sett ut över tid och gärna sätta det i förhållande till alkohol, tobak och annan narkotika.

Ett flertal nämnde också att det vore värdefullt om de kunde få veta vad lagen säger om att köpa, sälja, inneha och använda cannabis. Många undrade också vad som sker när en tonåring blir ertappad av polisen. Vilka straff är aktuella, får ungdomar rehabilitering om de ertappas och vad sker vid ett gripande, var frågor som ställdes. Dessutom tyckte föräldrarna att det vore bra om de kan få information om svårigheter som en tonåring kan

råka ut för längre fram i livet om de har ertappats med cannabis. Exempelvis om det är svårare att få körkortstillstånd eller om det finns vissa yrken de inte kan söka sig till.

Tecken på användning

Förutom en mängd fakta om cannabis och tonåringars relation till drogen efterfrågades tips på hur de ska kunna upptäcka att tonåringarna använt eller använder cannabis. I fokusgrupperna diskuterades vilka tecken de ska leta efter hos tonåringarna för att upptäcka att de har nyttjat cannabis. De flesta föräldrarna berättade att de inte alls vet hur en person som är hög på cannabis beter sig. De undrade om de kan se på ögonen att tonåringarna är höga och om de kan känna lukten av cannabis på andedräkten eller någon annanstans, t ex på fingrarna eller tröjarmarna.

- *När någon har druckit alkohol märker man det ganska tydligt, speciellt om de andas på en. Är det samma sak med cannabis?*

En förälder, som studerat i USA, gav tipset att lukta på tröjarmarna och händerna på sina tonåringar. Dessutom tipsade hon om att lukta på den vänstra ärmen om tonåringen är högerhänt och vice versa. Problemet som då togs upp var att föräldrarna inte vet hur hasch eller marijuana luktar.

I fokusgrupperna resonerade deltagarna även kring andra tecken som de kan ha användning av för att upptäcka om tonåringarna har använt cannabis. Exempelvis så nämnde föräldrarna att de känner att det vore meningsfullt att veta vilka lögner som tonåringar brukar använda, både för att slippa bli påkomna när de är höga samt långsiktigt om de använder cannabis regelbundet. De undrade också över var tonåringar brukar gömma drogerna och vilka tillbehör de ska hålla utkik efter.

Några föräldrar ställde också frågan om det märks på något sätt i tonåringens skolarbete eller fritidsaktiviteter att hen använder cannabis eller om de får någon personlighetsförändring.

- *Jag vill lära mig mer om att se tecken, blir de inåtvända, tappar de i skolan eller hur blir deras beteende?*
- *Det måste vara jättesvårt att se, för vilken 15-åring är inte inåtvänd.*

Hur agera?

När föräldrarna fortsatt resonera har de också funderat på hur de ska agera om de skulle upptäcka att tonåringarna använder eller använt cannabis. De önskade därför även information om hur de ska agera och vart de då ska vända sig. Flera hade ingen aning om var de skulle ringa om deras tonåring kom hem och var hög på cannabis.

- *Jag skulle ringa 112 och fråga vad jag skulle göra.*

De vill även få information om vad som sker när de söker hjälp angående en tonåring som använt cannabis, t ex vad händer om de ringer till Maria ungdom eller 112 när de upptäckt att tonåringen använt cannabis. Kommer polisen eller socialen bli inkopplade?

Annan information som efterfrågades var råd och rekommendationer om hur vuxna generellt bör agera om de upptäcker någon tonåring som använder cannabis, både om det är en nära vän till deras eget barn eller om det skulle vara ett helt okänt barn. I fokusgrupperna har deltagarna lyft att de känner till tonårsföräldrar som fått veta att deras tonåring varit påverkade av alkohol eller narkotika, varpå dessa föräldrar helt förnekat att det skulle stämma. Deltagarna nämner även att det är problematiskt

med tonårsföräldrar som blir arga när de tycker att någon annan lägger sig i deras familjs angelägenheter. Utifrån det resonemanget har det framkommit att det vore bra med information som innehåller tips till föräldrar om hur de ska agera om de inte vågar konfrontera andra föräldrar.

Tips till förälder inför diskussion med tonåringar

Det har också framkommit i fokusgrupperna att deltagarna tror att det skulle kunna bli problematiskt att diskutera cannabis med sina tonåringar. Problem som nämnts är att föräldrarna har liten kunskap om drogerna samt att de inte vet hur ungdomarna diskuterar sinsemellan, d.v.s. vilket ”språk” tonåringarna använder när de pratar om narkotika generellt och cannabis specifikt.

Föräldrarna vill även få tips på hur de ska argumentera med sina tonåringar. De vill veta hur de ska bemöta de vanligaste argumenten som de kan få från tonåringarna samt hur de ska kunna ge argument som tonåringarna har svårt argumentera emot. Råd kring vilken ålder det är bra att börja samtala med sitt barn vore också önskvärt enligt vissa.

Deltagarna lyfte även problemet med förebilder som använder och kanske t o m talar gott om cannabis. Dessutom ser tonåringarna filmer och TV-program eller lyssnar på musik där cannabis glorifieras och att det då vore bra med tips på hur föräldrar ska kunna bemöta det.

- *Jag tycker att det är läskigt att en person som Alexander Bard kan sitta varje fredag i Idol, som många ungdomar tittar på, när det är allmänt känt att han är drogliberal.*

Deltagarna har även nämnt att det vore bra med information om var de kan fördjupa sina kunskaper om cannabis, så att de kan föra fram bättre argument vid behov.

Tips till tonåringar

Flera föräldrar tycker även att det vore givande med tips till tonåringarna kring vad de kan säga för att avstå att testa cannabis. Tonåringarna behöver verktyg för att undvika att falla för gruppptryck att testa cannabis, om de skulle ställas inför den situationen.

Dessutom påtalades att det vore bra med information till tonåringarna om vad de ska göra om de själva använt eller om de känner någon som använder cannabis. Denna information måste vara tydlig och avdramatiserad så att inga tonåringar tycker att det är jobbigt att använda sig av tipsen. Det bör vara tips på vart de *kan* vända sig, vart de *bör* vända sig och enkelt beskrivet vilken hjälp de kan få från olika instanser.

Det har även diskuterats att det behövs handfasta tips på hur personer i samhället kan verka för att förebygga cannabis bland ungdomar. Exempelvis hur skapas ”vi-känsla” i bostadsområden, skolor och hur får man vuxna att inte blunda för vad som sker. Dessutom tog någon upp att det vore bra med tips på aktiviteter som ungdomar kan syssla med så att de skapar sig en aktiv fritid. Detta för att då minska riskerna för ungdomar att hamna i ”fel” sällskap och bli erbjudna att testa cannabis. En annan deltagare tog också upp att det vore bra att utnyttja exempel på lyckade förebyggande åtgärder i andra stadsdelar i Stockholm eller andra delar av Sverige.

Annan hjälp föräldrar behöver för att kunna ha en tydlig hållning när det gäller tonåringar och cannabisanvändning?

Ett förslag som flera föräldrar ansåg var bra är föreläsningar där de, och även deras tonåring, får möta före detta missbrukare, fältassistenter, nattvandrare, polis och/eller personal från Maria ungdom. De flesta av dessa föräldrar nämnde att den specifika livshistorien från en före detta missbrukare är central. Det är viktigt att missbrukaren inte är någon som är i föräldrarnas ålder, för då lyssnar inte tonåringen. Det måste istället vara en före detta missbrukare som bara är något äldre än tonåringarna själva. Dessutom ansåg föräldrarna att en sådan föreläsning måste äga rum på en plats som de har närhet till. Det behöver inte vara geografiskt närhet, utan viktigast är att både föräldern och tonåringen har en koppling dit. Det mest naturliga är att det anordnas på skolan. Alternativ som också föreslogs var kyrkan, en idrottsförening eller ett köpcentrum.

Därefter följde diskussioner om hur föräldrar ska lockas till dessa föreläsningar. Deltagarna i fokusgrupperna skulle absolut delta på sådana föreläsningar. Problemet som då diskuterades i fokusgrupperna berörde svårigheten att få andra föräldrar att delta, speciellt de som kanske har mest nytta av informationen. Förslag var då att hålla dessa föreläsningar i samband med föräldramöten. Flera vittnade dock om att endast en handfull föräldrar brukar komma på föräldramöten. Ett annat förslag var att möten ska hållas under flera dagar och att det ska finnas flera tider att välja så att ingen behöver gå miste om informationen. Ytterligare förslag som tagits upp är att skolwebben bör nyttjas mer. Där skulle det kunna finnas information om föreläsningar och filmklipp för dem som missat eller vill titta igen.

Flera föräldrar ansåg även att fler borde nattvandra. Det förslaget nämndes både av de som redan nattvandrar och av de som tycker

det vore intressant att börja nattvandra. Flera av deltagarna i fokusgrupperna tyckte att nattvandring kunde vara intressant för dem, samtidigt förstod de svårigheter med att få andra föräldrar att kunna ställa upp på en sådan aktivitet.

- *Jag hörde på ett föräldramöte att det var lättare att få folk att ställa upp i båtklubben och vakta båtarna på natten än att få folk att nattvandra och se till sina egna barn.*

En förälder föreslog att det behövs mer lokala nätverk. I varje stadsdel, och kanske i varje bostadsområde, skulle det behövas föräldranätverk som kunde nattvandra tillsammans, ringa varandra vid varje misstanke om att ungdomar berusar sig och att alla tillsammans håller koll på ungdomarna.

- *Vi behöver komma ifrån tänket att ”det är inte min unge och då bryr jag mig inte”, till ”det är mitt och andras barn som råkar illa ut och därför bryr jag mig”.*

Majoriteten av ungdomar i högstadieålder avstår från att testa cannabis och narkotika

Avslutningsvis presenterades undersökningarna ”Stockholmsenkäten” och ”Ungdomar och cannabis i Stockholm stad”⁴, som visar att en majoritet av ungdomarna inte testat cannabis. Deltagarna fick efter det fundera på vad detta kan bero på. En avgörande faktor som nämndes är relationen till föräldrarna. Ett flertal uppgav att ungdomarna förmodligen inte vill göra sina föräldrar arga, besvikna eller ledsna genom att testa cannabis eller narkotika.

⁴ Rapporten ”Ungdomar och cannabis i Stockholm stad – En fokusgruppsundersökning, Socialförvaltningen, Stockholm Stad

- *Det är skuld! Ungdomarna vill inte göra sina föräldrar besvikna!*

Flera sa att de trodde att det säkerligen är viktigt för ungdomarna att föräldrar visar nolltolerans vad gäller alkohol, tobak och narkotika samt att det är viktigt att de tidigt sätter upp tydliga regler för sina ungdomar. Om det dessutom finns en ”morot” för tonåringen att avstå är det tillräckligt för att ungdomar inte ska testa cannabis och narkotika.

Ytterligare en förmodad faktor som togs upp är att många ungdomar sportar, spelar musik eller har en aktiv fritid av något slag, vilket innebär att de både får sina ”kickar” samt har ett annorlunda umgänge än de som saknar fritidsaktiviteter.

Dessutom framkom att många föräldrar tror att ungdomar som idrottar inte vill försämra sina idrottsliga prestationer samt att vänner inom idrotten tänker likadant. Det innebär därmed att vänner från idrotten är ”rätt” umgänge för ungdomarna, eftersom de då inte skulle utsätta varandra för att testa narkotika.

En annan faktor som nämndes var att de flesta ungdomar är smarta och har lärt sig vilka risker det medför att testa cannabis och narkotika. Dock har denna gissning till viss del fått mothugg i vissa av fokusgrupperna där föräldrar inte trott att skolan är speciellt bra på att lära ut riskerna med att använda cannabis eller narkotika, speciellt inte på högstadiet. Dessutom kan gruppträck eller behov av att hävda sig i vissa sammanhang vara viktigare för ungdomarna än att de vet att cannabis är farligt. Några nämnde även att attityden bland många ungdomar verkar vara att cannabis inte är en farlig drog. Det innebär förmodligen att tonåringarna hellre lyssnar på sina vänner än på vad vuxna säger.

- *Jag tror dock inte att de flesta ungdomar vet vad som händer och vilka risker de tar när de*

testar narkotika. Coolheten av att "röka på" överskuggar nog vad de tror om riskerna som finns med cannabis.

Andra orsaker som deltagarna tog upp var att ungdomarna umgås i en grupp som är mot narkotika. Det kan t ex vara en subkultur eller en förebild som är mot droger, alternativt att någon förebild råkat illa ut pga av droger och därför ses narkotika som dåligt. Några föräldrar har också sagt att det finns ungdomar som är så pass trygga att de kan stå emot grupptricket när de vet att något är fel.

Det nämndes att ungdomar på högstadiet vet att det är olagligt att testa cannabis och därför inte "vågar" prova. I fokusgrupperna har det också konstaterats att många ungdomar säkerligen har en högre ambition i livet än att börja knarka och därför avstår de från narkotika.

Andra anledningar till att en majoritet av ungdomarna inte provar cannabis som nämndes av enstaka deltagare var att:

- Ungdomarna aldrig kommer i kontakt med det. De umgås inte i sådana kretsar där de skulle bli erbjudna.
- Det är för dyrt med cannabis och att alkohol förmodligen är billigare.
- Att deras första möte med droger har varit dåligt och därför vill de inte prova cannabis.

Summerande slutdiskussion

I detta avsnitt summeras resultaten från de nio fokusgrupperna och avslutas med Markörs slutsatser och rekommendationer.

Syftet med en kvalitativ studie är att lyfta fram bredden, variationen och möjligheten att få en djupare förståelse för respondenternas argument och åsikter.

Gällande de flesta områden och frågor som diskuterats under fokusgrupperna har deltagarna haft samstämmiga åsikter. Denna slutdiskussion syftar till att lyfta och summera de mest återkommande åsikter som framkommit i fokusgrupperna.

Kunskap om cannabis

Efter att ha genomfört nio stycken fokusgrupper med tonårsföräldrar i Stockholm stad är det tydligt att fördjupad kunskap om cannabis och om cannabisanvändandet bland unga i Stockholm saknas. Den kunskapen har i alla fall inte funnits i någon större utsträckning bland de som deltagit i fokusgrupperna. Diskussionerna i fokusgrupperna påvisar ett stort engagemang hos deltagarna och det uttrycks förvåning och rädsla inför faktumet att cannabisanvändningen bland ungdomar i Stockholm är hög.

Deltagarna uttrycker ett stort behov av verktyg för att kunna hantera diskussioner om cannabis med sina ungdomar. Ämnet har väckt en hel del frågor hos deltagarna som tydligt kommit fram under diskussionerna. Den lilla information som gavs i ämnet i samband med genomförandet av fokusgrupperna och att personerna blev tillfrågade att delta har blivit en katalysator för engagemanget hos föräldrarna. Det finns ingen av deltagarna som kan sägas ha förblivit opåverkade av det som diskuterats.

Föräldrarna som skyddsfaktor och viljan av att veta mer har varit påtaglig. Cannabis bland högstadiel elever är ett problem som

måste tas på allvar, de unga ska inte behöva utsättas för droger, mer information behövs och socialförvaltningens kampanj som kommer under hösten 2013 ses som mycket lovvärd.

Information

Informationsbehovet bland föräldrarna i undersökningen får anses som stort. Behovet handlar om ren fakta om drogen och drogens påverkan på ungdomar. De önskade också hjälp för att kunna samtala och närma sig tonåringarna i dessa frågor och kunna nå fram med de rätta argumenten. Föräldrarna efterlyser argument som kan hålla när föräldrarnas ord utmanas av vad kompisar och andra säger om cannabis. Det handlar om att föräldrarna vill skaffa sig tillräckligt med kunskap för att kunna agera, reagera och känna sig trygga i sin föräldraroll. Det upplevs att den mångåriga informationen och arbetet runt alkohol och tobak verkligen har nått fram till såväl föräldrar som unga. Men när det gäller narkotika generellt, och cannabis specifikt, har många känslan av att ungdomarna säkerligen vet mer än vad föräldrarna gör. En stor del i problematiken som fokusgruppsdeltagarna påpekar är att tonåringar är lättledda och nyfikna att prova, vilket gör cannabis så oerhört farligt. Dessutom upplevs attityden bland unga idag vara att cannabis inte är farligt, eftersom cannabis bland vissa ses som ett naturligt alternativ till alkohol.

Deltagarna i fokusgrupperna önskar även verktyg för att kunna upptäcka om deras tonåringar använt cannabis. Okunskapen om hur drogerna ser ut och luktar samt om hur ruset ter sig gör föräldrarna osäkra på om de skulle kunna upptäcka om deras barn använt cannabis. Det faktumet gör föräldrarna ängsliga och rädda eftersom de känner att de tappar kontrollen över sina tonåringar. Dessutom känner de stor osäkerhet kring hur de ska hantera sina tonåringar om de skulle ertappa dem påverkade av cannabis.

Osäkerheten spås på ytterligare av att de inte vet var de kan få hjälp och till vem de kan vända sig för att få råd och stöd.

Det framkommer i flera fokusgrupper en viss naivitet hos föräldrarna gällande cannabis, vilket säkerligen grundar sig i okunskap. Det är flera som lever i föreställningen att ungdomar som idrottar eller sysslar med annan fritidsaktivitet inte kommer nyttja alkohol, tobak eller narkotika. Föräldrarna ser en korrelation mellan cannabisanvändning och cigarettrökning. Eftersom båda preparaten röks drar föräldrarna slutsatsen att de ungdomar som inte röker cigaretter inte heller kommer röka hasch eller marijuana. Samvariationen mellan tobak och cannabis är stor, men utesluter inte helt att ungdomar som inte röker cigaretter använder cannabis.

Distributionskanaler för information

Eftersom informationsbehovet är stort är det också viktigt hur informationen förmedlas till målgruppen. *Tonårsparlören* har lyfts fram av deltagarna som ett bra sätt att få till sig mycket information. *Tonårsparlören* anses som behändig, lättläst och enkel att ta till sig. Den innehåller text, bilder, verkliga exempel och citat från ungdomar. I och med att det är en liten bok misstas den inte heller för ett reklamutskick vilket mindre broschyrer skulle kunna göra.

De mest omfattande diskussionerna i fokusgrupperna har behandlat hur informationsutskicket ska distribueras. Eftersom det är en mycket angelägen information vill inte föräldrarna att någon ska kunna missa att ta den till sig. De konstaterar att de själva kommer ta till sig informationen, men de är inte säkra på att andra gör det. Därför har flera förslag berört genom vilka distributionskanaler det är möjligt att kontrollera vilka som fått, och även tagit till sig informationen. Tonårsföräldrar har alla en

anknytning till skolan, och därigenom nås alla föräldrar till barn i högstadieålder. Det gör skolan till en naturlig distributionskanal för information riktad till målgruppen. Skolan föreslås även som distributionskanal för att föräldrarna ska slippa bära allt ansvar själva. Ett alternativ till att använda skolan som distributionskanal är att utnyttja media och det offentliga rummet. Om den riktade informationen kompletteras med en informationskampanj via tidningar, TV och på offentliga reklampelare ökas uppmärksamhet kring informationen, både bland föräldrar och bland ungdomar.

Delat ansvar

Okunskapen kring cannabis och cannabisanvändning bland unga gör också att föräldrarna blir osäkra på om de ensamma räcker till som skyddsfaktor för barnen. De ser inte hur de själva ska kunna förmå sina tonåringar att säga nej till att testa. Föräldrarna känner att ansvaret att utbilda sina barn om riskerna med cannabis behöver delas mellan dem själva och andra vuxna. Därför föreslås att informationen om cannabis skadeverkningar, oavsett om det distribueras via en bok, broschyr eller informationsmöte, ska rikta sig både till dem och till deras tonåringar. På så vis kommer personer med mer erfarenheter kunna utbilda och lägga grunden till en tydlig hållning mot narkotika för både föräldrarna och ungdomarna.

Markörs slutsatser och rekommendationer

- Det saknas kännedom om att cannabisanvändning bland högstadieelever i Stockholms stad är hög. Därför är det viktigt att ni i ert kampanjutskick tydligt belyser problemet, använd statistik från Stockholmsenkäten.
- Kunskaperna kring cannabis är låg bland föräldrar i Stockholms stad. Utskicket från socialförvaltningen är

angeläget och kommer att göra föräldrar mer medvetna om problemen, samtidigt som de kommer vilja få svar på många frågor. Därför är det viktigt att ni hänvisar till källor och instanser dit föräldrar kan vända sig för att läsa mer eller få annan hjälp.

- Kunskapen hos ungdomarna kring cannabis skadeverkningar uppfattas som låg av föräldrarna. Därför är det viktigt att informationen i utskicken tilltalar både föräldrar och ungdomar. Sänd även med hänvisningar dit ungdomarna kan vända sig för att lära sig mer eller ställa frågor.
- Satsningar på att göra föräldrar medvetna om problemen med ungdomars användande av alkohol och tobak har under de senaste åren gett effekt. Framförallt är det utskick av informationsmaterial och kampanjer via media som fått föräldrar att förstå problemet och gjort att de kan ha en tydligare hållning mot alkohol och tobak. Undersök vilka kampanjer som gett mest effekt gällande alkohol och tobak och genomför liknande upplägg gällande cannabis. Känner målgruppen igen informationsmaterialet och kampanjen är det även lättare att ta till sig budskapet.
- Både föräldrar och ungdomar har många aktiviteter och lite tid. Om ni måste prioritera så satsa mer på informationsmaterial och kampanjer via media än lokala evenemang. Informationsutskick och kampanjer via media kommer nå fler i målgruppen samt få mer uppmärksamhet.
- Det finns flera missförstånd vad gäller ungdomars användning av cannabis. I fokusgruppsundersökningen har det bland annat uppdagats att föräldrar utan undantag ser idrotten som en mycket stark skyddsfaktor.
- Många föräldrar ser inte tobaksbruk endast som en stor riskfaktor. De tror att enbart de som har rökt eller röker cigaretter testat cannabis.

- Många föräldrar ser livshistoriska föreläsningar av före detta missbrukare som en självklar preventiv metod, utan att reflektera kring effekten av dem.

Referenser

Tryckta källor

IQ, *Tonårsparlören 2013*, IQ-initiativet AB, Stockholm

Socialförvaltningen, Stockholm stad, Rapporten ”Ungdomar och cannabis i Stockholm stad – En fokusgruppsundersökning” (2013)

Stewart, D, Shamdasani P, Rook D (2007) *Focus Groups Theory and Practice*, Thousand oaks; Sage Publications Inc.

Trost, Jan (2010) *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur AB

Andra källor

Stockholmsenkäten:

<http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/UtvECKlingsenheten/Prevention/Stockholmsenkaten1/> (2013-10-07)

Bilaga 1

Samtalsguide: Föräldrars kunskap, attityd och hållning till cannabis

Har ni tidigare varit med om en fokusgrupp?

Fungerar som en diskussion, där vi vill att ni diskuterar era åsikter kring ett givet ämne.

Det finns inga rätt eller fel, det viktiga är era åsikter!

Ni är helt anonyma inget av det ni säger kommer kunna kopplas till er som person.

Vi kommer att spela in. Detta är endast för att eventuellt kunna lyssna om vi missar när vi skriver?

Kort beskrivning av Markör, vi som leder fokusgruppen.

Kort rundgång där deltagarna får presentera sig (namn, var man bor, ålder på tonåring).

Cannabis; kunskap

Ta några minuter och tänk igenom samt skriv ned ett par meningar om

- Vad tänker ni på när ni hör ordet "cannabis?"
(Förtydligande kring cannabis; Med cannabis menar vi alla cannabisvarianter (hasch, marijuana) hädanefter. Hascholja, mer ovanligt)
- Vad tänker ni om det faktum att det framkommit i undersökningar att cannabisanvändning bland högstadiееlever ligger på en fortsatt hög nivå i Stockholm?

Kort paus för att skriva ned sina tankar:

Genomgång/rundgång om vad alla noterat.

Vet ni vad cannabisanvändning innebär? (Hur kroppen påverkas, risker)

Har ni tillräckligt med kunskap om riskerna med att använda cannabis?

Vad vet ni, exempel?

Cannabis; Attityd och hållning

Vilken hållning har ni när det gäller alkohol, narkotika, och tobak? (*Generellt*)

Vilken hållning har ni när det gäller era tonåringar och alkohol, narkotika, och tobak?

Hur ser ni på cannabisanvändning bland tonåringar, i förhållande till alkohol, tobak och annan narkotika?

Pratar ni med era tonåringar om alkohol, narkotika, och tobak?

Pratar ni med era tonåringar om cannabis?

Vad säger ni då?

Vad säger ni inte?

Vad är svårast att prata om?

Information, kommunikation och föräldrarollen

Har ni någon gång sökt information om cannabis?

Om ni sökt information om cannabis genom vilka kanaler har ni sökt då?

Om Socialförvaltningen ska gå ut med information om cannabis till tonårsföräldrar, hur ska de då gå tillväga?

Genom vilka kanaler når man er på? (Brev, broschyrer, via tidningar, nätverk, TV, affischer, kampanj via sociala medier, youtubeklipp, appar)

Vad ska informationen innehålla för att vara meningsfull för er?

Vilken information önskar ni?

Vad kännetecknas den av?

Förutom information, vilken hjälp behöver förälder för att kunna ha en tydlig hållning när det gäller tonåringar och cannabisanvändning? (Olika arrangemang, föräldramöten, aktiviteter, nätverk, samverkansgrupper, nattvandringar?)

Vad är avgörande för dig för att du ska välja att delta (på möten, arrangemang eller liknande)?

Om du inte vill delta, varför?

Ungas avståndstagande till cannabis

Varför tror ni att en majoritet av ungdomarna i högstadieålder ändå avstår från att testa cannabis och narkotika?

Vilka faktorer tror ni påverkar unga att avstå?

Då har vi fått ställa alla våra frågor... är det något som ni vill ta upp innan vi avslutar?

DELA UT PRESENTKORT!

TACKA FÖR MEDVERKAN!

Bilaga 2

**Stockholms
stad**

Inbjudan till fokusgruppsundersökning!

Hej förälder!

Vi på socialförvaltningen hör av oss till dig, och andra föräldrar till barn i grundskolans högstadium i Stockholms stad. Under ett antal år har en ökad narkotikaanvändning uppmärksammats bland ungdomarna i staden. Under de senaste åren har detta avtagit något, men ligger fortsatt på en hög nivå i förhållande till andra kommuner i landet. I stockholmsenkäten 2012⁵ framkom att 12 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna i årskurs nio har testat narkotika, och framförallt cannabis som är det absolut vanligaste preparatet.

Sedan en tid tillbaka arbetar vi intensivt på många olika sätt för att minska cannabisanvändning bland unga i staden. En del i det arbetet är att genomföra en föräldraundersökning. Vi hoppas att vi genom föräldraundersökningen kan få din och andra föräldrars röst om vad vi tillsammans kan göra för att minska cannabisanvändning bland unga. Vi är nyfikna på hur mycket föräldrar vet om cannabis och om föräldrar behöver mer information. Vi vill också veta hur föräldrar ser på vad Stockholm stad kan erbjuda, och göra, för att tillsammans bidra till att färre unga ska testa cannabis.

Föräldraundersökningen genomförs av Markör Marknad och Kommunikation AB och består i fokusgruppsdiskussioner med föräldrar till barn i högstadieålder. Under den senare delen av höstterminen kommer vi sedan att skicka ett kampanjmaterial om cannabis, till alla stadens högstadieföräldrar.

Stockholm den 4 september 2013

Fredrik Jurdell

Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor
Socialförvaltningen, Stockholms stad

⁵ (www.stockholm.se/utveckling)